

KERÂMET

403; Kelâbâzî, *et-Ta'arruf*, Kahire 1969, s. 71, 106; Bâküllânî, *el-Beyân* (nşr. R. J. McCarthy), Beyrut 1958, s. 4-7, 48; Sülemî, *Tabakât*, s. 121, 188, 211, 560; Şeyh Müfid, *Evâ'ilü'l-makâlât*, Tahran 1278, s. 77, 79; Kâdî Abdülcebâr, *el-Muğnî*, XV, 183, 213-216, 242-243, 270; Bağdâdî, *el-Farâğ* (Abdülhamîd), s. 344; a.m.f., *Uşûlü'd-dîn*, İstanbul 1346, s. 174, 184; İbn Sî-nâ, *el-İşârât ve't-tenbîhât*, Kahire 1958, III, 895-899; a.m.f., *Fî Beyânî'l-mu'cizât ve'l-kerâmât* (nşr. C. N. Atıyye, *el-Ebhâş* içinde), XIII/4, Beyrut 1960, s. 543-558; İbn Hazm, *el-Faşl*, V, 9-15; Kuşeyrî, *er-Risâle*, Kahire 1966, s. 441, 660, 676, 678, 679; Hücvürî, *Keşfü'l-mahcûb*, Tahran 1338, s. 276-278; Cüveynî, *el-İrşâd*, Beyrut 1986, s. 260-264; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, Beyrut 1974, IV, 632; Şehristânî, *Nihâyetü'l-ikdâm fî 'ilmi'l-ke'lâm* (nşr. A. Guillaume), s. 497; a.m.f., *el-Milel ve'n-nihâl*, Beyrut 1975, s. 84; Nüred-din es-Sâbûnî, *el-Bidâye fî uşûlü'd-dîn* (nşr. Bekir Topaloğlu), Ankara 1399/1979; İbnü'l-Cevzî, *Telbisü İblîs*, Kahire 1928, s. 364-373; Fahred-din er-Râzî, *et-Tefîrû'l-kebir*, İstanbul 1307, II, 615, 659; V, 682, 687, 691, 694; XXIV, 197; a.m.f., *el-Metâlibü'l-âliye mine'l-'ilmi'l-ilâhî* (nşr. Ahmed Hicâzî es-Sekkâ), Beyrut 1407/1987, VIII, 143; a.m.f., *el-Mebâhîşü'l-meşrikiyye* (nşr. Muhammed el-Mu'tasım - Billâh el-Bağ-dâdî), Beyrut 1401/1990, II, 436; a.m.f., *el-Mu-ħaşşal* (nşr. Tâhâ Abdurraûf Sa'd), Kahire, ts. (*el-Mektebetü'l-külliyetü'l-Ezheriyye*), s. 161; İbnü'l-Arabî, *el-Fütûhât*, II, 287, 478-493; a.m.f., *Fuṣûṣ* (Afîfî), I, 152, 169, 170; Beyzâvî, *Ṭavâ-ll'u'l-enuâr*, Mısır 1311, I, 566; İbn Teymiyye, *Mecmû'atü'r-resâ'il*, V, 151-170; a.m.f., *el-Fur-kân beyne evliyâ'l-r-rahmân ve evliyâ'l-ş-şey-tân*, Kahire 1387, s. 73-77; Sübkî, *Tabakât*, II, 316; Teftâzânî, *Şerhu'l-Makâsîd*, İstanbul 1305, II, 176; a.m.f., *Şerhu'l-Akâ'id*, İstanbul 1297, s. 175; İbn Haldûn, *Muḳaddime*, Kahire 1957, s. 402-425; a.m.f., *Şifâ'ü's-sâ'il*, s. 33, 50, 101; İbn Hacer, *el-İşâbe*, II, 291; Câmî, *Nefehât*, Tahran 1370, s. 16-23; Celâleddin ed-Devvânî, *el-Celâl*, İstanbul 1314, s. 72; Lâmiî, *Nefehât Ter-cümesi*, s. 70-84; Münâvî, *el-Kevâkib*, I, 8-14; İmâm-ı Rabbânî, *Mektûbât*, İstanbul 1963, I, 186; II, 138; III, 110, 190; Ebü'l-Bekâ, *el-Külliyât*, Kahire 1253, s. 179; Beyâzîzâde Ahmed Efendi, *İşârâtü'l-merâm min 'ibârâtü'l-İmâm*, Kahire 1368/1949, s. 312, 338; Aclûnî, *Keşfü'l-ħafâ'*, II, 380; Süleyman Nedvî, *İslâm Tarihi, Asr-ı Saadet* (trc. Ömer Rıza Doğrul), İstanbul 1347/1928, III, 1109-1145; Elmalılı, *Hak Dinî*, IV, 2239-2251; Kâsım Ganî, *Târîh-i Taṣavvuf der İrân*, Tahran 1340, s. 241; Nebhânî, *Kerâmâtü'l-evliyâ'*, I-II, tür.yer.; Ebü'l-Alâ el-Affî, *et-Taṣavvuf şevretün rûhiyye fî'l-İslâm*, Kahire 1963, s. 296; M. Asin Palacios, *İbnü'l-Arabî ḫayâtüh ve mezhebüh* (trc. Abdurrahman Bedevî), Kahire 1965, s. 193; Kâmil Mustafa eş-Şeybî, *eş-Sıla beyne't-taṣavvuf ve't-teşeyyü'*, Kahire 1969, s. 391-397; Ma'sûm Ali Şah, *Ṭarâ'ik*, I, 122-136; *el-Mu'cemü's-şüfi*, s. 961; R. A. Nicholson, *İslâm Sûfîleri* (trc. Mehmet Dağ v.dğr.), Ankara 1978, s. 103-125; Fazlurrahman, *İslâm* (trc. Mehmet Dağ - Mehmet Aydın), Ankara 1981, s. 171, 193, 200; L. Jacobs, *The Jewish Religion: A Companion*, Oxford 1995, s. 348; A. Schim-mel, *İslâmın Mistik Boyutları* (trc. Ergun Koca-bıyık), İstanbul 2001, s. 203-204; M. Fierro, "The Polemic About the Karâmât al-Awliya and the Development of Suḫsım in al-Andu-

lus", *BSOAS*, LV/2 (1992), s. 236-249; "Kerâ-met-i Evliyâ'ullah", *Tahkikât-ı İslâmî*, IX/1, Tahran 1373/1994, s. 198; D. B. Macdonald, "Kerâmet", *JA*, VI, 577-578; L. Gardet, "Karâ-ma", *EL²* (İng.), IV, 615-616; M. Waida, "Mirac-les, An overview", *ER*, IX, 541-548; Ömer Fa-ruk Harman, "Âsaf b. Berahyâ", *DİA*, III, 455.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

□ KELÂM. Kerâmetin itikadî bir kavram olarak ortaya çıkış zamanına ilişkin kesin bilgiler mevcut değilse de bunun III. (IX.) yüzyılın ikinci yarısına rastladığını söylemek mümkündür. Her ne kadar Ebû Hanîfe'ye nisbet edilen *el-Fıkhü'l-ek-ber*'de, "Kerâmetler velîlere aittir" ifadesine yer verilmek suretiyle kerâmet itika-dî bir mesele olarak ele alınmışsa da ilim çevrelerinde bu esere Ebû Hanîfe'ye ait olmayan bazı ilâvelerin yapılmış olabileceğine dair kanaatin bulunması, kerâmet telakkisinin onun döneminde ortaya çıkmış olması ihtimalini zayıflatmaktadır. Kerâmete ilkin terim anlamını yükleyen ve onu itikadî bir mesele haline getirenler Sünnî sülfiyer olmalıdır. İbrâhim b. Edhem, Râbia el-Adeviyye, Fudayl b. İyâz gibi ilk sülfiyer ardından teşekkül eden Sünnî tasavvuf ekollerine mensup âlimler kerâ-metin velîlerce gösterilen hârikulâde bir olay olduğunu söylemiş ve bunu bir inanç ilkesi haline getirmiştir. Hâris el-Muhâsibî, kerâmetin takvâdan ibaret olduğunu belirtmekle birlikte tasavvufî bir yaklaşımla yakının son mertebesine kimsenin erişemeyeceğini söylemiş, Hz. Peygamber'e isnad edilen mevzû bir rivayete dayanarak Hz. İsâ'nın daha güçlü bir yakın sahibi olsaydı sadece su üzerinde değil havada da yürüyebileceğine dikkat çekmiş ve bunu kerâmet çerçevesinde düşüncmüştür (*Ri-sâletü'l-müsterşidin*, s. 87, 92-93). Muhâ-sibî'den sonra gelen Sehl b. Abdullah et-Tüsterî insanların en üstününün Ehl-i sünnet mensupları, Ehl-i sünnet'in en üstünlerinin ise velîlerin kudretine inanıp kerâmetlerini tasdik edenler olduğunu, istedikleri takdirde velîlerin kerâmet gös-terebileceğini söylemiştir (*el-Mu'âraza*, s. 88-89, 94-95, 99). Ahmed b. Hanbel, Osman b. Saîd ed-Dârimî, Buhârî, İbn Ku-teybe gibi Selef âlimlerinin eserlerinde velîlerin kerâmetlerine inanma konusuy-la buna inanmayanların durumuna iliş-kin bilgilerin bulunmayışı, kerâmetin III. (IX.) yüzyılın ilk yarısında henüz bir kelâm problemi olarak görüldüğünün delilleri arasında sayılabilir. Aynı sırada ke-râmetin Sünnî sülfiyerce bir itikadî esas olarak görülüp tartışmaya açılmasından

sonra IV. (X.) yüzyılda teşekkül etmeye başlayan Sünnî kelâm literatüründe yer almış (Tahâvî, s. 73; Eş'arî, s. 296, 438-439), bu konuda erken devirde müstakîl eserler bile kaleme alınmıştır (*Keşfü'z-zu-nûn*, II, 1452).

Bazı âlimlere göre ilâhî emirlere tam itaat ve fazla ibadet sayesinde sâlih kul-larda gözlenen kerâmet, sahibinin irade-si dışında gerçekleşir, bazılarında göre de iradesine bağlı olarak meydana gelir. Ve-liye nisbetle kerâmet adını alan bu tür hâ-rikulâde olaylar Hz. Peygamber'in vefa-tından sonra onun devam eden hissî mü-cizeleri olarak değerlendirilir. Kelâm lite-ratüründe velîlere nisbet edilen kerâme-tin velâyeti kanıtlayan kesin bir delil ol-madığını savunanlar da mevcuttur (Yâfiî, s. 37). Peygamberlerce gösterilen müci-zeler, benzerinin meydana getirilmesi için meydan okuma ve peygamberlik iddia-sında bulunma şartına bağlı olduğu hal-de kerâmet sahibinin insanlara meydan okuması ve velâyet iddiasında bulunması söz konusu değildir (Abdülkâhîr el-Bağ-dâdî, s. 174-175).

Kerâmet nevilerini maddî ve mânevî olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Cansız varlıklar ve hayvanlarla konuşmak, ölüleri diriltmek, nesnelere mahiyetini değiştirmek, insanların düşüncelerine muttali olmak, gayba dair olayları bilmek, uzak mesafelere kısa sürede ulaşmak, hastaları iyileştirmek gibi hârikulâde olaylar maddî kerâmetlere; günahlardan kaçınıp ilâhî emirlere itaat etmekte başa-rıya ulaşılması, duaların kabul edilmesi ve sebepsiz ilim verilmesi de mânevî kerâ-metlere örnek olarak gösterilebilir (Yâfiî, s. 14-34; Sübkî, II, 338-343).

İslâm âlimlerinin çoğunluğu kerâmeti ilke olarak kabul etmekte, bir kısmı ise onu benimsememektedir. Kabul edenle-re göre kerâmet aklen imkânsız değildir. Çünkü Allah bir olayı tabiat kanunları (sünnetullah) düzeninde yaratabileceği gibi bunu aşan bir tarzda da yaratabilir. Ayrıca kerâmet, sâlih kulların doğru bir çizgide bulunduğunu kanıtlanması ve mü-minlerin itminana ermesini sağlaması açısından gerekli sayılabilir. İlahî kudre-tin tecellilerini kerâmet yoluyla müşahe-de eden müminlerin imanı kökleşir, pe-şin hükümlü olmayan inkârcılar da hida-yete erer (Gazzâlî, s. 98; İbn Teymiyye, *Mecmû'ü fetâvâ*, XI, 320-321, 332). Ruhî gücü yüksek olan insanların maddede hükmedip mahiyetini değiştirmesi Batı'da yapılan psikolojik deneylerde de göz-lemlemiştir (Ferîd Vecdî, II, 223-226).

Naslarda kerâmetin gerçekliğine inanmayı gerekli kılan kanıtlar mevcuttur. Kur'an'da peygamber olmadıkları halde bazı iyi kullar hakkında hârikulâde olaylardan bahsedilmiş, Hz. Meryem'in melekleri görüp onlarla konuştuğu ve ona kış gününde yaz meyveleri verildiği bildirilmiş, Ashâb-ı Kehf'in uzun yıllar mağarada uyutulmak suretiyle düşmanlarından korunduğu anlatılmış, Hz. Mûsâ'nın annesinin başından geçen hârikulâde olaylar nakledilmiş, Hızır'ın gaybı bildiğine dair olaylardan söz edilmiş ve Hz. Süleyman'ın isteği üzerine Belkis'in tahtının çok kısa bir sürede uzak mesafeden getirildiği haber verilmiştir. Hadislerde de peygamber olmayan bazı sâlih kullarla ilgili hârikulâde olaylardan söz edilmiş, tabakat kitapları çeşitli sahâbî, âlim ve sâlih kulların kerâmetlerini kaydetmiştir. Nasların yanı sıra büyük bir yekün tutan tarihî nakilleri yanlış kabul etmek müslümanları yalancılıkla itham etmek anlamına gelir (Nesefî, I, 536; Seyfeddin el-Âmidî, s. 335; Yâfiî, s. 9-10). Bütün Sünnî kelâmcılarıyla Sûfiyye ve Selefiyye, ayrıca İbn Sinâ gibi filozoflar bu görüştedir. Şia da imamlardan sâdir olan olağan üstülükleri mucize terimiyle ifade etmekle beraber (meselâ bk. Meclisî, XLVIII, 29) benzer görüşleri kabul eder (İbnü'l-Mutahhar el-Hillî, s. 328-329).

Kerâmeti benimsemeyen âlimlerin görüşlerini de şöylece özetlemek mümkündür: Kerâmet tabiat kanunlarını aşan hârikulâde bir olay olduğuna göre velî ve sâlih kulların elinde bu tür olayların vuku bulması mümkün değildir; zira mucizeye benzer hârikulâde olaylar nübüvveti kanıtlamak amacıyla Allah'ın peygamberlere verdiği kesin kanıtlardır. Peygamber olmayan bir kimseye hârikulâde olaylar gerçekleştirmek imkânını vermek mucizeyi nübüvvetin delili olmaktan çıkarır ve nebî ile velî eşit konuma gelir. Nitekim bunu iddia eden sûfiler de vardır (Beyâzîzâde Ahmed Efendi, s. 338). Kur'an'da mucizeler hariç dünyada işlerin tamamıyla sünnetullah çerçevesinde gerçekleştiği açıkça belirtilmiş ve insanın bu doğrultuda çalışmaktan başka çaresi bulunmadığına dikkat çekilmiş, Resûl-i Ekrem'in yanı sıra sahâbîler de her konuda aynı yöntemi uygulayıp başarıya ulaşmışlardır. Kerâmet sâlih kullarda görülen bir olay olsaydı en çok ashap ve tâbiîn neslinde müşahede edilmesi gerekirdi. Halbuki bu iki neslin kerâmet gösterdiğini kanıtlayan mütevâtir hiçbir haber yoktur (Kâdî Abdülcebbar, XV, 217-218, 241; Fahreddin

er-Râzî, XIX, 229; XXI, 92; Ferîd Vecdî, II, 226). Tabakat ve menâkıb kitaplarında çeşitli âlimlerle sûfilere nisbet edilen kerâmetlere dair rivayetler âhad haber seviyesindedir, râvileri de genellikle bilgisiz kimselerdir. Kerâmet rivayetlerinin çoğunun, İslâm'ın hak din olduğunu kanıtlamak ve insanları ilâhî emirlere uymaya teşvik etmek gibi iyi amaçlarla uydurulmuş olması ihtimal dahilinde bulunmakla birlikte kerâmetlerin bu amaca yönelik kayda değer bir hizmet ifa ettiği söylenebilir, çünkü gayri müslimlerin din adamlarına da benzer hârikulâde olaylar nisbet edilmiştir. Ayrıca bu tür rivayetleri şöhrat ve menfaat temini için kullananlar olmuştur. Nitekim Hallâc-ı Mansûr'a atfedilen kerâmetler çeşitli hileler sonucu olup insanları aldatmak amacı taşır (Kâdî Abdülcebbar, XV, 226). Kur'an'da Allah'tan ve onun bilgilendirdiği peygamberlerden başka gaybin hiçbir kimse tarafından bilinemeceğinin açıklanması, dinde kerâmetin vukuunu sağladığı kabul edilen nâfile ibadetlerden çok farz ibadetlere önem atfedilmesi ve kerâmetle ilgili menkıbelerin III. (IX.) asrın sonlarından itibaren ortaya çıkması bu telakkinin dinî bir temel üzerine oturmadığını gösterir (Fahreddin er-Râzî, XXI, 92; XXX, 168; Ferîd Vecdî, II, 233-234). Kur'an'da bazı iyi kişilerle ilgili olarak anlatılan hârikulâde olaylar genellikle bir peygamberin çevresinde gerçekleştiğinden onun doğruluğunu teyit eden mucizeler niteliğinde kabul edilmelidir. Mu'tezile'nin tamamı ile Ebû Abdullah el-Halîmî, Ebû İshak el-İsferayînî ve İbn Hazm bu görüştedir (Abdüsselâm b. İbrâhim el-Lekânî, s. 206; Abdülkâhir el-Bağdâdî, s. 175). Ancak sözü edilen âlimler sâdik rüyaların vuku, sâlih müminlerce yapılan duaların kabulü ve işlerinin kolay gerçekleşmesi gibi mânevî kerâmetleri kabul ederler (İbn Teymiyye, *en-Nübüvât*, s. 267).

Kerâmetin gerçek olduğunu savunanlar muhaliflerce ileri sürülen eleştirilere şu cevapları vermişlerdir: Kerâmet her ne kadar sünnetullah'a aykırı ise de nâdir vuku bulur ve hiçbir zaman velîler insanları sünnetullah'a aykırı davranmaya teşvik etmez. Bu açıdan bakılınca sadece kerâmetler değil mucizeler de sünnetullah'a muhaliftir. Bu husus, mucizelerin gerçekleşmesini imkânsız kılmadığı gibi kerâmetleri de imkânsız kılmaz. Kerâmetle ilişkili uydurma rivayetler varsa da bu, söz konusu türden olayların Kur'an ve sahih hadislerle sabit oluşunu ortadan kaldırmaz. Kerâmetlerin ashap neslinden

sonra daha sık görülmesi de tabiidir, çünkü ashap Hz. Peygamber'in mucizelerine şahit olmuştur. Arkadan gelen nesillerin imanlarını takviye etmek için kerâmete ihtiyaç duymaları bunların çoğalmasına yol açmıştır. Ayrıca kerâmet mucizeyi nübüvvetin delili olmaktan çıkarmaz, aksine nübüvveti teyit eder, zira kerâmet sahibi olan velî peygambere tâbidir (Sübkî, II, 333-334; Beyâzîzâde Ahmed Efendi, s. 338; Ferîd Vecdî, II, 227-289).

Muhalif görüşü benimseyenler, kerâmetin gerçekliğini savunanların kesin akf ve naklî delillerden yoksun bulunduğunu, velî olmak için hârikulâde olay göstermek gibi bir şartın naslarda zikredilmediğini, kerâmetlerin daha çok müridlerce uydurulmak suretiyle sâlih insanlara atfedildiğini, ayrıca velîlerin eşyaya hükmettiğini iddia etmenin hristiyanlarca Hz. İsa'ya ulûhiyyet isnadına benzeyen bir aşırılık olduğunu ve kerâmet anlayışının müslümanları hayatın gerçeklerinden uzaklaştırıp hayal dünyasına sevkettiğini söylemişlerdir (Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, s. 385-386; Emîr es-San'ânî, s. 79-80, 88, 103-104; Ferîd Vecdî, II, 235).

Kerâmete dair ileri sürülen görüşlerin ve bunlara ilişkin delillerin incelenmesinden anlaşıldığına göre naslarda belirtilen inançlar arasında kerâmete inanmanın gerekli olduğuna yer verilmemiş, bu kavram özellikle III. (IX.) yüzyıldan sonra oluşan menâkıbın da etkisiyle zaman içinde bir itikadî ilke haline getirilmiştir. Allah'ın velî ve sâlih kullarını gözetip onlara dünyada müdeler verdiğini bildiren naslar dikkate alındığında duaların kabul edilmesi, ilâhî lutf sayesinde meşrû arzuların gerçekleşmesi, sâdik rüyalar görülmesi ve istikamet üzere yaşamaya muvaffak olunması tarzında vuku bulacak kerâmetlerin varlığını kabul etmek gerekir. Buna karşılık kişiyi realiteden uzaklaştıran, peygamberlerde görülen hârikulâde olaylar gibi velînin tabiat üzerinde tasarruf etmesine dayanan kerâmetlerin ilmî dayanaktan yoksun olduğunu ve nasların isabetsiz bir şekilde yorumlanmasının yanı sıra menkıbelere bağlı bir kültten ibaret bulunduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Hz. Peygamber'in ve ashabın hayatı incelendiği takdirde bu tür kerâmetlerle örtüşmediği görülür. Ashabın kerâmetlerini konu edinen kaynaklarda dualarının kabul olduğuna ilişkin bilgilerin büyük bir yekün tutması da bu görüşü teyit eder mahiyettedir (Emîr es-San'ânî, s. 86-87).

KERÂMET

Kerâmet konusunda yazılmış eserlerin bir kısmı şunlardır: Bâküllânî, *Kitâbü'l-Beyân 'ani'l-farq beyne'l-mu'cizât ve'l-kerâmât* (Beyrut 1958); İbn Teymiyye, *Sübûtü'n-nübüvvât ('aklen ve naklen) ve'l-mu'cizât ve'l-kerâmât*; Ahmed b. Muhammed el-Hamevî, *Kerâmâtü'l-evliyâ'* (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 1550); Muhammed b. Ahmed el-Ensârî, *el-Ayâtü'l-beyyinât fî şübûti kerâmâti'l-evliyâ' fî'l-hayât ve ba'de'l-memât*; Ahmed b. Ahmed el-Acemî, *Kerâmâtü'l-evliyâ'*; Ali b. Atıyye b. Hasan el-Hamevî, *Nesemâtü'l-eshâr fî kerâmâti'l-evliyâ'i'l-a'hyâr* (Beyazıt Devlet Ktp., Beyazıt, nr. 3784); Abdülhalim b. Muhammed, *Riyâzû's-sâdât fî işbâti'l-kerâmât* (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1452, 1660; *İzâhu'l-meknûn*, I, 6, 345, 392, 601; II, 324, 352, 418, 645, 666, 700); Muhammed Ahmed Abdüsselâm, *el-Evliyâ' ve kerâmâtühüm fî'l-Kitâb ve's-Sünne* (Kahire 1950); Ebû Muhammed el-Hallâl, *el-Kerâmât*; İbn Ebû'd-Dünyâ, *Kerâmâtü'l-evliyâ'*; Ebû Zer el-Herevî, *Kerâmâtü'l-evliyâ'* (Zehebî, XIII, 403; XVII, 560; XXIII, 238); Yûsuf b. İsmâil en-Nebhânî, *Câmi'ü kerâmâti'l-evliyâ'* (Beyrut 1994); Dila-ver Selvi, *İslâm'da Velâyet ve Kerâmet* (İstanbul 1990); Cevâdî Âmulî, *Kerâmet der Qur'an* (Tahran 1372).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, III, 103, 432, 473; IV, 296; VI, 218, 307; Buhârî, "Enbiyâ", 48, 54, "Menâkib", 25, "Edeb", 68, 105; Müslim, "Zikr ve'd-du'â", 100, "Tevbe", 121, "Şalâtü'l-müsâfirîn", 242; Ebû Hanîfe, *el-Fıkhü'l-ekber (İmâm-ı Azam'ın Beş Eseri* içinde, nşr. Mustafa Öz), İstanbul 1981, s. 61; Hâris el-Muhâsibî, *Risâletü'l-müs-terşidin* (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), Halep 1383/1964, s. 87, 92-93; Sehl et-Tüsterî, *el-Mu'âraza* (nşr. M. Kemâl İbrâhim Ca'fer), Kahire 1980, s. 88-99; Tahâvî, *'Akide* (nşr. Arif Aytakin), İstanbul 1985, s. 73; Eş'arî, *Makâlât* (Ritter), s. 296, 438-439; Serrâc, *el-Lüma'*, s. 390-398; Bâküllânî, *el-Beyân* (nşr. R. J. McCarthy), Beyrut 1958, s. 5, 74-76; İbn Fûrek, *Mücerredü'l-Ma-kâlât*, s. 176-177; Kâdî Abdülcebbar, *el-Muğni*, XV, 217-241, 270-272; İbn Sinâ, *el-İşârât ve't-tenbihât* (nşr. Süleyman Dünya), Beyrut 1413/1993, IV, 47-48; Ebû Muhammed el-Hallâl, *Kerâmâtü'l-evliyâ'* (nşr. Abdülcelîl el-Atâ), Dimaşk 1412/1993, tür.yer.; İbn Hazm, *el-Uşûl ve'l-fürû'*, Beyrut 1404/1984, s. 132-133; Kuşeyrî, *er-Risâle*, II, 660-668; Hücvirî, *Keşfü'l-mahcûb* (trc. İsa'd Abdülhâdî Kindil), Beyrut 1980, s. 452; Gazzâlî, *el-İktisâd fî'l-tikâd*, Kahire, ts., s. 98; Neseî, *Tebşiratü'l-edille*, I, 536-537; Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, *Telbisü'l-btis* (nşr. M. Münir ed-Dimaşki), Kahire 1368, s. 385-386; Fahrreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, VIII, 30; XIX, 229; XXI, 89-93; XXX, 168; a.m.f.. *Kitâbü'l-Erba'in* (nşr. Ahmed Hicâzî es-Sekkâ), Kahire 1406/1986, s. 199-205; Seyfeddin el-Âmidî, *Gâyetü'l-merâm* (nşr. Hasan Mahmûd Abdüllatif), Kahire 1391/1971, s. 334-335; İbnü'l-Mu-

tahhar el-Hillî, *Keşfü'l-murâd*, Beyrut 1408/1988, s. 328-329; İbn Teymiyye, *Mecmû'ü fetâvâ*, XI, 320-321, 332; a.m.f.. *en-Nübüvvât*, Kahire 1346, s. 4, 121, 267; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XIII, 403; XVII, 560; XXIII, 238; Yâfiî, *Neşrü'l-mehâsini'l-gâliyye fî fazli meşâyih'i's-şüfiyye* (nşr. İbrâhim Atve İvaz), Kahire 1961, s. 8-34, 37, 44-58; Sübkî, *Tabakât*, II, 323-343; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1452, 1660; Abdüsselâm b. İbrâhim el-Lekânî, *İthafü'l-mürîd*, Kahire 1375/1955, s. 206; Abdülkâhir el-Bağdâdî, *Uşûlü'd-din*, İstanbul 1346, s. 174-175, 185; Beyâzizâde Ahmed Efendi, *İşârâtü'l-merâm min 'ibârâti'l-İmâm* (nşr. Yûsuf Abdürrezzâk), Kahire 1368/1949, s. 338; Meclisî, *Bihârü'l-envâr*, Beyrut 1403/1983, XLVIII, 29; Emir es-San'ânî, *el-İnsâf* (nşr. Abdürrezzâk el-Bedr), Huber 1418/1997; Ferid Vecdî, *el-İslâm fî 'aşri'l-İlm*, Kahire 1350/1932, II, 223-289; Reşid Rızâ, *Tefsirü'l-menâr*, III, 293; XI, 448-451; *İzâhu'l-meknûn*, I, 6, 345, 392, 601; II, 324, 352, 418, 645, 666, 700; Abdurrahman İbrâhim el-Humeyzî, *Havâriku'l-âdât fî'l-Kur'ânî'l-Kerim*, Cidde 1402/1982, s. 37-50; Muhammed Abduh, *Risâletü'l-Tevhid*, Beyrut 1405/1985, s. 159-160.

YUSUF ŞEVKİ YAVUZ

KERÂMET ALİ

(كوامت علي)

(ö. 1873)

Hindistanlı âlim.

XIX. yüzyılın başlarında günümüzdeki Utar Pradeş eyaletine bağlı Cavnûr'da doğdu. Burada dinî ilimleri tahsil ederken Seyyid Ahmed-i Birilvî'nin müridleri arasına girdi. Hocasının 1831'de Sihler'le savaşırken ölmesi üzerine halifesi Şah Abdülaziz'in devam ettirdiği dini ihya faaliyetlerine Bihâr ve Bengal bölgelerindeki çalışmalarıyla katıldı. Bu dönemde ilimli görüşleriyle kendini göstermeye başladı ve daha çok müslümanlar içinde yaşama-ya devam eden Hindü âdetleriyle hurafelerin terkedilmesi çabalarına ağırlık verdi. 1855'te Hindistan'ın dârülharp olduğu savunulan Ferâziyye hareketinin lideri Hacı Şerîatullah ile Kalkûta'da bir araya geldi, böylece iki hareket arasında bir yakınlaşma başladıysa da Hindistan'ın dârülislâm sayılmayacağı yönündeki Ferâziyye görüşüne katılmadı. Kerâmet Ali, bu kanaatini ülkenin tamamen İngiliz hâkimiyetine girdiği 1857 ayaklanmasından sonra da devam ettirdi. Hindistan'da siyâsî iktidarı kaybeden müslümanların Hindü çoğunluk arasında dinî ve kültürel kimliklerini koruyabilmeleri için İngilizler'le iyi ilişkiler kurulması gerektiğini savunuyor, böylece Batı bilimi ve dillerini öğrenerek müslümanların varlıklarını sürdürebileceğine inanıyordu. Bu sebeple, benzer

amaçlar için çalışan Nevâb Abdüllatif'in Kalkûta'da kurduğu Muhammadan Literary Association'a girdi. Bu cemiyetin 23 Kasım 1870'te muhtemelen müslümanlar arasındaki cihad hareketlerinden endişe eden İngilizler'in desteğiyle düzenlediği bir konferansta Hanefî fikhından deliller göstererek İngiliz yönetimi altındaki ülkenin dârülharp sayılmayacağını ileri sürdü. Dolayısıyla cihadın da câiz olmadığını savunan Kerâmet Ali, ayrıca cuma ve bayram namazlarının kılınamayacağını söyleyen Ferâziyye gibi hareketlerin görüşlerinin de geçerli olmadığını belirtti. Daha sonraki yıllarda da gündemde kalan Kerâmet Ali'nin bu görüşleri Hindistan'da uzun süre tartışılmıştır.

Hint yarımadasında Şah Veliyullah geleceğine bağlı XIX. yüzyıl dini ihya faaliyetlerinde önemli bir yeri bulunan Kerâmet Ali tasavvufî disiplin ve eğitime önem vermiş, bu amaçla kırk yılı aşkın bir süre Bengal bölgesinin en ücra köylerine kadar yaptığı seyahatler dolayısıyla "seyyar okul" diye anılmıştır. Kendisi, kaynaklarından hiçbirini görüp kullanmadığı halde seyahatlerinde sürekli olarak müslümanları bid'at ve hurafelere karşı uyardığı için Vehhâbilik'le itham edilmiştir. Aynı zamanda tanınmış bir kâri, iyi bir hattat ve bir müellif olan Kerâmet Ali 30 Mayıs 1873'te vefat etti. Mezarı Rangpûr'dadır. Özellikle Bengal ve Bihâr bölgelerinde binlerce müridi bulunduğu rivayet edilen Kerâmet Ali'nin yolu ölümünden sonra oğlu Hâfız Ahmed ve torunu Muhammed Muh-sin tarafından devam ettirilmiştir. Tanınmış yazar ve siyaset adamı Seyyid Emir Ali onun öğrencilerindedir.

Eserleri. Kerâmet Ali çok sayıda eser kaleme almıştır. Rahmân Ali onun eliyle yakın kitabını zikreder (*Tezkire-i Ulemâ-i Hind*, s. 171-172). Çoğunlukla Urduca telif edilen bu eserler temel İslâmî bilgiler, Kur'an ilimleri ve tasavvuf alanları ile bid'at ve hurafelere dairdir. Bunlardan yaygın olarak bilinenlerden bazıları şunlardır: *Miftâhu'l-cenne* (Kalkûta 1234), *Kevkeb-i Dürrî* (Kalkûta 1253), *Zâdü't-takvâ* (Kalkûta 1259), *Zinetü'l-muşallî* (Kalkûta 1259), *Zinetü'l-kâri* (Kalkûta 1264), *Hüccet-i Ka'fî* (Kalkûta 1282), *Nürü'l-hüdâ* (Kalkûta 1286), *Tezkiyetü'l-'akâ'id*, *Quvvetü'l-îmân*, *Da'avât-ı Mesnûne*, *Me'hâricü'l-hurûf*, *Murâdü'l-mürîdîn*, *Râhat-ı Rûh*, *Refîku's-sâlikîn*, *İtminânü'l-kulûb*, *Tenvîrü'l-kulûb*, *Hidâyetü'r-râfizîn*, *Reddü'l-bid'a* (eserlerin listesi için bk. a.g.e., s. 171-172).